

Notat om Søbygaard på Ærø - 2014.

Kort beskrivelse af stedet.

På Ærø i den inderste vig af Vitsø Nor ligger en mægtig borgbanke fra vikingetiden og i dalsænkningen syd for denne et lystslot fra 1580, bygget af Hertug Hans den yngre. Det er Søbygaard med tilliggende jorde.

Dette notat handler i det væsentlige om lystslottet og tilhørende bygninger.

Lystslottet Søbygaard.

Hertug Hans byggede sit slot i en sø, der kunne gøre det ud for en voldgrav. Den oprindelige kampestenskælder er stort set bevaret, mens hovedbygningen er renoveret og ombygget i 1700-tallet. Den tilhørende avlsgård, der er forbundet til slotsøen med en vindebro, består af flere bygninger, hvoraf de væsentligste dele er samtidige med det oprindelige lystslot. Slottet var frem til 1729 i hertugslægtens eje. Derefter har der været skiftende ejere. Et stigende forfald prægede bygningerne. I 1980-erne henlå slottet i en tornerosesøvn, dækket af tæt og ufremkommelig bevoksning. Avlsgårdens bygninger var ikke groet til, men i stærkt forfald.

Restaurering af slot og avlsbygninger.

Planstyrelsen bekostede i 1980-erne nyt tag og ny bindingsværksgavl på slottet. Ejeren, bibliotekar Aage Andersen, havde ikke en slotsherres økonomi og forfaldet blev ikke standset. Planstyrelsen ønskede at redde slottet. Man ville undgå en ekspropriering og overtalte i stedet lokale kræfter til at etablere en selvejende institution med det formål at *”søge Søbygaard og omliggende arealer bevaret, fredet og restaureret til gavn for almenheden og til gavn for historisk og arkæologisk forskning”*. Den Selvejende Institution Søbygaard blev stiftet i 1991. Den erhvervede med økonomisk bistand fra Planstyrelsen og Ærøskøbing kommune det hertugelige slot i 1992 og avlsgården med tilhørende jorder i 1994. Samtidig dannede man en støtteforening, foreningen Søbygaards Venner med egen organisation og bestyrelse.

Slot, avlsgård og stensætning i voldgraven er med bistand fra Kulturstyrelsen og en række private fonde mønsterværdigt restaureret bid for bid. Der mangler kun færdiggørelse af den indvendige del af en af gårdens længer, en gennemgribende restaurering af en mindre sidebygning og færdiggørelse af en påbegyndt retablering af voldgraven, der var blevet tørlagt i 1770-erne. Endelig skal der ske en rationel og miljørigtig opvarmning af hele bygningsmassen. Til det formål er der udlagt 7,2 km rør i voldgraven til et søvarmeprojekt, der vil reducere prisen for opvarmning til en fjerdedel af udgiften ved opvarmning med oliefyr eller elopvarmning.

Ind til nu er der brugt ca. 50 mio kr. på Søbygaard. De resterende bygnings- og anlægsarbejder anslås at ville koste 15-20 mio kr.

Vedligeholdelse af bygningerne.

Det har ikke været nemt for den Selvejende Institution Søbygaard at fremskaffe midler til restaureringen. Man er dog kommet meget langt i løbet af de 24 år, der er gået siden stiftelsen, men det har været umuligt – helt umuligt – at opdrive bidrag til *vedligeholdelse* af bygningerne og omkringliggende anlæg. De indtægter, der har kunnet genereres på stedet, har dækket de faste omkostninger og ikke mere.

Anvendelse af Søbygaard:

I dag danner Søbygaard som en integreret del af Ærø Museum, ramme om museumsaktiviteter og udstillinger som oprindeligt tænkt, men herudover benyttes bygninger og omliggende arealer til koncerter, festspil, middelalder- og markedsdage, naturoplevelser med “Kys Frøen”, udlejning af lokaler til private fester etc. Det sker for at tjene penge og for at udnytte de smukke bygninger.

Søbygaard er velbesøgt med ca 10.000 registrerede gæster om året og benyttes såvel af lokalbefolkningen som af turister. De besøgende yder et væsentligt bidrag til museets økonomi, men som nævnt er det langt fra tilstrækkeligt til at få denne til at hænge sammen, så der bliver råd til at vedligeholde den store bygningsmasse.

Den nærmeste fremtid:

Et af Kulturarvsstyrelsen valgt konsulentfirma har, helt i strid med de oprindelige intentioner, anbefalet retablering af det oprindelige Ærø Museum, så dette adskilles fra Søbygaard.

På samme Kulturstyrelses og Ærø Kommunes foranledning har konsulentfirmaet, BygningsArv, udarbejdet en “Forretningsplan 2013 - 2017 for konceptet *Oplev Ærø fra Søbygaard*, som vil omfatte en bred vifte af udstillinger, aktiviteter i form af events, natur- og miljøformidling, drift af en butik og evt. cafe.

Konsulentfirmaet BygningsArv fremhæver i sin forretningsplan tre punkter:

Organisationen: Der skal tilknyttes en fast stab af medarbejdere til Søbygaard. De stærke relationer mellem Den Selvejende Institution Søbygaard, Ærø Museum (*sic!*), Søbygaards Venner og Ærø Kommune fastholdes.

Besøgende: Besøgstallet kan øges, når *Oplev Ærø*-projektet er fuldt udviklet. Det vil kræve en øget markedsføringsindsats og at aktiviteter og service på Søbygaard imødekommer de besøgendes behov.

Økonomien: De resterende bygnings- og anlægsarbejder skønnes at ville beløbe sig til 15 - 20 mio. kr. Det er nødvendigt at færdigrestaurere Søbygaard for at kunne opnå den fulde implementering af “*Oplev Ærø fra Søbygaard*”. Det driftsbudget, som konsulentfirmaet BygningsArv, har udarbejdet, viser for årene 2013 - 2017 årlige indtægter på 1,3 mio. kr. og gennemsnitlige udgifter, incl. vedligeholdelsesudgifter, på ca. 2,7 mio. kr. pr år, altså et budgetteret årligt underskud på 1,4 mio. kr., svarende til den årlige omkostning ved at holde Søbygaardkomplekset i forsvarlig stand.

Opsummering:

Søbygaard og området omkring det er en kulturhistorisk perle med en rigdom af fortidsminder. Slottet og den store borgbanke med spor af bebyggelse fra vikingetid og middelalderen vidner om Ærøs nære tilknytning til Slesvig og hertugdømmerne. Arealerne omkring Søbygaard er klassificeret som rekreativt område med offentlig adgang.

Søbygaards organisation er under museets ledelse velfungerende og adskillelse er en dårlig ide.

Besøgstillene har været gode, men økonomien er utilstrækkelig til at bekoste vedligeholdelse af bygningerne og vil vedblivende være det, også efter iværksættelse af *Oplev Ærø Fra Søbygaard*.

Da Den Selvejende Institution Søbygaard i 1992 på Planstyrelsens direkte anmodning påtog sig opgaven til som "entreprenør" at forestå restaureringen af Søbygaard, blev der ikke taget stilling til andet end det mest nødvendige, nemlig at redde bygningerne og anlægget. Planstyrelse og Den Selvejende Institution Søbygaard, lagde ingen konkret plan for, hvad det færdige resultat skulle bruges til. Kun at restaureringen skulle ske til gavn for almenheden og en vag forestilling om, at museumsvirksomhed nok kunne skabe økonomisk grundlag for den fortsatte bevarelse af de restaurerede bygninger. Et håb om, at noget "ville vise sig". Det er ikke helt gået som håbet.

Facit er, at Søbygaard behøver et årligt millionstort tilskud til bygningsvedligeholdelse, hvis bygningerne fortsat skal bevares. Et sådant tilskud vil også gøre det lettere at få fondsmidler til de resterende restaureringsopgaver.

Ærøskøbing den november 2014.

Underskrifter